

Доктор Хасан Адемов, бивш социален министър, пред "Труд news": По-висок максимален осигурителен доход означава по-високи пенсии

в. Труд, стр. 1,12,13, 26.01.2024

Има пряка връзка между производителността на труда, конкурентоспособността и нивата на заплащане, казва доктор Хасан Адемов, който е един от най-добрите експерти по социална политика у нас. "При нискоквалифицираната заетост са характерни по-ниски доходи, а при квалифицирани и образовани заети естествено заплатите са по-високи. В България тази линейна зависимост, особено след кризисното възстановяване на икономиката започна да придобива други характеристики" допълва доктор Адемов.

Цялото интервю четете на trud.bg

- Доктор Адемов, какви са перспективите да решим въпроса с работещите бедни, които се увеличават и все повече хора работят просто, за да покрият месечните си разходи за отопление и храна?

- За да попадне някой в групата на работещите бедни, е необходимо да отговаря поне на две условия - да работи на пълно или непълно работно време и да е част от домакинство с доход под 60% от медианния доход за определен период. Според данни от края на миналата година на Института за социални и синдикални изследвания към КНСБ, за третото тримесечие на 2023 година 1427 лв. е необходимия чист месечен доход за издръжка на живота на един работещ. Ако приемем за достоверна тази информация, можем да си направим извода, че около 2/3 от работещите в България не достигат този доход, т. к. 41% от работещите българи получават около 1000 лв. заплата. Това е тенденция, която продължава устойчиво във времето и показва, че има сериозни проблеми с нормалното функциониране на Пазара на труда. Тази тема за работещите бедни е в пряка зависимост от политиката по доходите. Работната заплата или трудовото възнаграждение е основен елемент в отношенията между работодателите и работниците и служителите - за всеки положен труд се дължи заплата. Въпреки очевидната тенденция за ускорено увеличение на доходите от труд през последните години, все още догонваме средноевропейските нива на заплащане. Няма единствен и универсален инструмент, с който като с магическа пръчка да се реши проблема на работещите бедни. Необходими са комплексни мерки, обхващащи хоризонтално много сфери, за да може решението на проблема да тръгне в правилната посока.

- Какви мерки имате предвид?

- Много важна е подкрепата за ранно детско развитие, обхващане на всички деца в образование в това число и най-вече на децата от уязвимите и маргинализирани групи. Образованието като система освен всичко друго трябва да бъде ориентирано към пазарните реалности, трябва да има изпреварваща готовност за очакваните нови професии при очертаващия се вече бум на дигиталните технологии в това число и Изкуствения интелект. Знанията са богатство, но без практически умения, изградени трудови навици и дисциплина, преходът от образование към заетост ще продължи да бъде труден. Друг важен въпрос, който се отразява на трудовите доходи са възможностите на бизнеса да инвестират във високотехнологични производства с висока добавена стойност и като резултат по високи доходи. Зеленият и дигитален преход с подкрепата на Европейската солидарност дават възможност да се постигнат нива на заетост, генериращи доходи близки до средноевропейските. Трябва много бързо да се отървем от някои характерни за миналото стереотипи, част от нашата народопсихология. Например популярният израз "учи сине, за да не работиш". В днешно време той влиза в пряка битка с европейския начин на мислене, който

казва "учене през целия живот". За да не попаднеш в групата на работещите бедни, са необходими образование, квалификация и умения, подходящи за изискванията на трудовия пазар.

- Безработицата беше тема, която само маркирахме години наред заради ниските ѝ нива, говорим дори за липса на работна ръка, но очевидно през тази година ще чуваме новини затваряне на бизнеси, на предприятия - подготвена ли е социалната система за подобно явление?

- Коефициентът на безработица в България през третото тримесечие на миналата година се е повишил с 0,4%. Безработните лица в сравнение със същият период на 2022 година са увеличени с 24 хиляди или с 12,6%. Общият им брой е около 125 хиляди. Цялата тази информация на този етап не дава основание за апокалиптични прогнози, още повече, че икономиката в България продължава макар и с малко да расте. Вярно е, че България е отворена икономика, също така е вярно, че 4 европейски държави вече са в рецесия и тенденциите не са благоприятни, но въпреки всички проблеми, все още сме далеч от стряскащи високи нива на безработица. Българският бизнес уверено се отдалечава от кризисните нива, стига да не му се пречи с не добре обмислени решения. Състоянието на публичните финанси в България доказва, че може да се овладеят евентуални сътресения на трудовия пазар както с помощта на Европейската солидарност, така и с бюджетни средства. Трудно можем да говорим за затваряне на бизнеси, такива страхове винаги възникват около и след приемането на новия размер на МРЗ. Важното е да бъдем разумни, мъдри и отговорни при вземането на решения. Всичко останало е въпрос на професионализъм и мениджърски умения.

- Пенсионерите не получиха коледни надбавки тази година, вероятно няма да имат и великденски - означава ли това, че увеличението на пенсиите е съобразно ръста на инфлацията?

-Отдоста години пенсионерите бяха свикнали с традиционните надбавки преди Коледа и Великден. Според мен беше грешка да се отмени тази символна сума с аргумента, че всеки месец ще се получават устойчиво по 50 лв. към пенсиите. Дотук добре, само че има една малка подробност, че осъвременяването на пенсиите по Швейцарското правило се реализира от средата на годината, а не от началото. Остана блудкавото усещане, че заради многото като брой увеличения на пенсиите през последните две-три години, сега се стигна до тази мярка. За пенсионерите е изключително важно уважението и вниманието на управляващите, които и да са те, отколкото конкретната сума. Почувстваха се обидени и пренебрегнати в тези трудни времена. Възможни са поне няколко варианта на подкрепа на всички по-равно (защото всички плащат еднакви данъци, а тези средства са от Държавния бюджет) или диференцирано - според осигурителния принос. Да не спазиш традиция в Социалната сфера винаги се възприема болезнено и трудно, дори и аргументът, че процентът на увеличението на пенсиите изпреварва инфлацията остава на заден план. Грешно решение с неубедителни аргументи!

- Впрочем, от дистанцията на времето, доволен ли сте, че Вашата идея за 120 лв. добавка към всяка пенсия доведе в перспектива до сегашните по-високи нива на пенсиите?

- В края на 2021 година министрите от служебния кабинет предложиха проект, с който Народното събрание да разпредели 2 млрд. 400 млн. лв. излишък към онзи момент. Аргументът беше - това са парите на хората и е редно в края на годината те да се върнат при тях. Ние, от ДПС, предложихме 780 млн. лв. от тези пари да се разпределят на всички пенсионери по 120 лв. за месеците октомври, ноември и декември, като подчертавам - временна антикризисна мярка. Тази мярка беше възприета като шок и ужас, оспорвана и като

своеобразно наддаване между парламентарни групи, но в крайна сметка Народното събрание прие тази мярка с консенсус. Ние бяхме убедени, че този ход ще доведе до сериозни дискусии след 2021 година и се оказахме прави. Тази временна антикризисна мярка трасира пътя за последващи сериозни увеличения. Това е класически пример за това как едно решение може да ускори пътя от традиционните увеличения с по няколко процента към по ускорени темпове на растеж.

- Може ли да бъдем спокойни за пенсионерите през 2035 година, през 2070 година? Прогнозните изчисления на пенсиите за бъдещите периоди не са много бодри?

- В Демографски план българската пенсионна система е изправена пред сериозни предизвикателства. Дългосрочните прогнози на НСИ са в посока на продължаващо намаление на населението и нарушаване на неговата възрастова структура. Ако през 2021 г. на 100 лица на възраст 15-64 години са съответствали 34 лица на възраст над 65 години, то през 2070 година броя им ще нарасне на 54 на сто лица. Има няколко законодателни решения, които определят хода на пенсионната реформа от 2015 г. до 2037 година. На първо място - през 2027 г. представя да нараства осигурителния стаж за придобиване на пенсия - 37 години за жените и 40 години за мъжете. На второ място - през 2029 г. изискуемата възраст за пенсиониране на мъжете достига 65 години. За жените продължава да нараства до 2037 г. Тогава и мъжете и жените ще се пенсионира на 65 години. Тези обстоятелства ще влошат съотношението между брой пенсионери и броя на осигурените в дългосрочен план. През 2021 г. 29% от населението или всеки трети е пенсионер. През 2022 г. съотношението между броя на пенсионерите/броя на осигурените е 71 % (т. нар. Коефициент на зависимост). В следствие на отрицателния естествен прираст на населението относителният дял на пенсионерите в страната от общия дял на населението ще се увеличи от 29% през 2021 година до 35% през 2070 година. Спокойствието, за което ме питате, може да се получи само с мъдри и отговорни политически решения, базирани на сериозни разчети и експертиза.

- Кое налага да се прави анализ на пенсиите през юни? Какво се очаква от въпросния анализ на пенсионното осигуряване?

- Управляващите в своята програма са заложили до края на юни да изготвят цялостен подробен анализ на Пенсионния модел и да предложат мерки за подобряване ефективността, финансовата устойчивост и стабилност на системата. Това се налага заради наличието на сериозни дисбаланси и изкривявания, които не са базирани на сериозна експертиза и имат по-скоро конюнктурен и по правило най-често гарнирани с високи дози предизборен популизъм. В парламентарната практика е известно, че когато популизмът влезе в пленарна зала, разумът свенливо и гузно я напуска. Всички тези мерки са довели до засилващо се усещане за липса на справедливост, което нарушава доверието в системата и демотивира младите да се осигуряват на реални доходи.

- Как може да се осъществи справедливост при пенсиите, каквото обещаха от социалното министерство? Какво означава справедливост при пенсиите, какъв критерий е това?

- По дефиниция пенсионните системи от разходопокривен тип са базирани на солидарността между осигурените лица, между поколенията, между тези с високи доходи и други с по-ниски доходи, между работещи и безработни, между здрави и болни и т. н. Справедливостта е другият компонент, който трябва да отчита индивидуалния принос на всеки един. С други думи, съотношението между принос и права е най-важното условие за увеличение на доверието в системата и възстановяване на усещането за справедливост. В нашата пенсионна система доминира усещането за свръхсолидарност, което болезнено накърнява справедливостта. Ето един пример, който илюстрира недоволството на пенсионерите с размер на пенсията около средната пенсия. През последните 2-3 години Минималната

пенсия е вече, както се казва, на една ръка разстояние от средната пенсия, а това са хора с различен осигурителен принос. Дискусията за нов модел за определяне на Минималната пенсия според осигурителния принос е тежка и непопулярна и изисква смелост и политическа воля, защото Социалната система трудно прощава промяна на вече постигнати нива в различна от увеличение посока. През годините на прехода на пенсионната система се възложиха свръхочаквания, които да подкрепят други по правило нереструктурирани системи - сектор сигурност, аграрния сектор, химическа промишленост, рудодобив и други и като резултат сега се налага сериозна финансова инжекция от Държавния бюджет, за да може да реализира собствените си ангажименти.

-Правилно ли е решението за повишаването на максималния осигурителен доход от 1 януари до 3 750 лева?

- Има различни тълкувания по тази тема - от закъсняла мярка до пагубно за бизнеса и осигурените лица с високи доходи. Истината е, че трябва да има надежден механизъм за вдигане на Максималния осигурителен доход (МОД) в унисон с ръста на Средния осигурителен доход. Последните години сме свидетели на по-бързи темпове на нарастване на Средния осигурителен доход. Максималният осигурителен доход се превръща в пречка за ръста на Индивидуалния пенсионен Коефициент. Трябва ясно и на висок глас да се каже, че по-висок Максимален осигурителен доход означава по-високи нива на социална защита, по-високи пенсии, по-високи обезщетения. В първите дискусии около пенсионния модел през 1998-2000 години идеята беше МОД да бъде равен на десеткратния размер на Минималната работна заплата. Уви, това остана само добро пожелание.

- Сбъдва се една Ваша прогноза за ръст на трансфера от държавния бюджет към бюджета на ДОО, но само демографския проблем ли е причина за това и колко още може да издържи системата?

- Трансферът от Държавния бюджет към Бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2024 г.е в размер малко над 11 млрд. лв. Само за сравнение, през 2013 г. този трансфер е бил 1 млрд. 908 млн. лв. За десет години увеличението е около 9 млрд. лв. Ясно е, че този трансфер е неизбежен, въпросът е той да се управлява по начин, който да гарантира както устойчивост на публичните финанси, така и да не допуска дългово финансиране. Демографският проблем влияе върху динамиката на разходите за пенсии и е в пряка зависимост от промените в системния Коефициент на зависимост и Коефициента на заместване на дохода. Но много важни са политическите решения в една или друга посока. В краткосрочен план не се очертават непреодолими препятствия от гледна точка на финансиране.

Нашият гост

ХАСАН АДЕМОВ е роден на 24 януари 1953 г. в Исперих. През 1979 г. завършва Медицинския университет във Варна и специализира анестезиология и реанимация. Дългогодишен депутат от парламентарната група на ДПС от 38-ото до 47-о народно събрание. Министър на труда и социалната политика в кабинета "Орешарски" (2013-2014 г.), експерт по социалните въпроси. Председател на Комисията по труда и социалната политика в 39, 40, 43 и 44-ото НС. Зам.-председател на Комисия по труда, социалната и демографската политика в 46-то и 47-то НС. Дълги години е член на ЦОБ на ДПС.

в. Труд, 26.01.2024 - <http://www.mediazoom.bg/today.html?do=n51953418>